

ӘОЖ 94 (5) (0353)
КБЖ 63.3 (54)
О-72

Жұмыс «Халық тарих толқынында» мемлекеттік бағдарламасы негізінде Орталық Азияның дәстүрлі өркениеті ғылыми-қолданбалы зерттеу жобасының қаражаты есебінен шығарылды

Пікір жазғандар:

тарих ғылымдарының докторы, профессор **М. Ж. Абдиров**
тарих ғылымдарының докторы, профессор **А. Б. Қалыш**

Редакциялық алқа:

Т. Омарбеков (жауапты редактор), Б. Кәрібаев, М. Ноғайбаева, Г.Б. Хабижанова

О-72 Орталық Азия көшпелілері өркениетінің тарихы. III т. Орталық Азия көшпелілеріндегі этно-саяси үдерістер, әулеттік басқару және жауынгерлік өнер: монография / жауапты ред. Т. Омарбеков, Б. Кәрібаев, М. Ноғайбаева, Г.Б. Хабижанова. – Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 268 б.

ISBN 978-601-04-1599-7 (ортақ)

3 том. – 2016. – 268 б.

ISBN 978-601-04-2508-8 (III том)

«Орталық Азияның дәстүрлі өркениеттерін зерттеу» бойынша республикалық ғылыми орталықтың ғылыми-қолданбалы бағдарламасы» бойынша жарық көріп отырған ұжымдық монографияның үшінші томы ерте ортағасырлардан бастау алатын көшпелілердің этнотерриториясының мәселелерін, кейінгі қазақ халқын құраған Алаш қауымдастығының белді тайпаларының көші-кон үдерістерін, Алтын Орда аймағындағы көшпелілердің мемлекеттік жүйесін, көшпелілер қоғамындағы батырлардың ерлік дәстүрлерін талдауға арналған. Зерттеуде көшпелілер тарихының бұрынғы ғылыми әдебиетте көтерілмеген тың мәселелері қозғалады.

Зерттеу еңбек тарихшыларға, Отан тарихы пәнінің оқытушыларына, көшпелілер өркениеті мен тарихының күрделі мәселелері қызықтыратын оқырмандардың қызығуына арналған.

ӘОЖ 94 (5) (0353)

КБЖ 63.3 (54)

© Орталық Азиядағы дәстүрлі өркениеттерді зерделеудің республикалық

ISBN 978-601-04-2508-8 (III том)

ISBN 978-601-04-1599-7 (ортақ)

ғылыми-зерттеу орталығы, 2016

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2016

Ортағасырлардағы Орталық Азия көшпелілеріндегі этно-саяси үдерістер

1.1. Түркі және Батыс түрік қағанаттарының этнотерриториясы мен шекарасының мәселелері

Бүгінгі таңда табиғаттың, жердің, нақты территориялардың, белгілі кеңістіктің тарихта адамзатқа ықпалын түсіну үшін ондағы тарихи оқиғаларды сипаттап қана қою жеткіліксіз болып отыр. Адам мен жер, кеңістік арасындағы тығыз байланыстың болуы, осы мәселенің ішкі мәнін тереңдей зерттеуін қажет етеді. Алайда отырықшы халықтар мен көшпелі халықтар үшін аталған белгілі кеңістікке иелік етуін, жерге өзінің тиесілі болуын түсінуі бірдей емес еді. Сонымен қатар, халықтарда территориялар үшін болған ұдайы соғыстар мен қақтығыстар нақты территория мен шекараларды анықтау маңыздылығын көрсетеді. Қазіргі заманда ол заңмен қамтамасыз етіледі. Ал, осыдан 1300-1400 жыл бұрын қауымдық меншікте болған жерде көшпелі мал шаруашылығымен айналысқан көшпелі тайпалар қалай өздеріне тиесілі территориялар, шекараларын және мемлекеттік шекараларын анықтай білді, мұнда қандай критерийлер басшылыққа алынғаны т.б. сауалдарға жауап беру қажеттілігі туындап отыр.

Сондықтан аталған мәселені Орталық Азияда ортағасырларда саяси үстемдікке ие болған мемлекеттер Түркі қағанаты, Батыс

Мазмұны

I. ОРТАҒАСЫРЛАРДАҒЫ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ КӨШПЕЛЛІЛЕРІНДЕГІ ЭТНО-САЯСИ ҮДЕРІСТЕР ..3	
1.1. Түркі және Батыс түрік қағанаттарының этнотерриториясы мен шекарасының мәселелері (<i>Ф.Искакова</i>)	3
1.2. Түргеш қағанатының территориясы мен шекарасы (<i>Г. Искакова</i>)	17
1.3. Орталық Азия көшпелілерінің «Алаш» қауымдастығының этнотерриториясының қалыптасу мәселелері (<i>Т. Омарбеков, Г.Б. Хабижанова</i>)	38
1.4. XIII-XV ғғ. алғашқы жартысындағы этнотерриторияның қалыптасуына әсер еткен этносаяси үдерістер және олардың ерекшеліктері (<i>М. Ноғайбаева</i>)	59
II. ОРТАЛЫҚ АЗИЯ КӨШПЕЛЛІЛЕРІНДЕГІ ӘУЛЕТТІК БАСҚАРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	81
2.1. Орталық Азия көшпелілерінің ұлы тұлғасы (<i>Т. Омарбеков</i>)	81
2.2. Алтын Орданың XIV-XV ғасырлардағы этносаяси өмірінің дамуының ерекшеліктері (<i>М. Ноғайбаева</i>)	110
2.3. Ортағасырлық Қазақстан территориясындағы этникалық мәселелердің Өмір Темір әулетінің шығармаларында талдануы (<i>Н. Тасилова</i>)	121
2.4. Қазақ мемлекетінің құрылуының алғы шарттары мәселелері (<i>Б. Кәрібаев</i>)	135
2.5. XV-XVII ғғ. Қазақ хандығының саяси тарихы және сыртқы қарым-қатынастарының мәселелері (<i>Б. Кәрібаев</i>)	169
2.6. Көшпелі қоғамның билік тәртібіндегі рухани құндылықтар (<i>Э. Телеуова</i>)	185
III. КӨШПЕЛЛІЛЕРДІҢ ЖАУЫНГЕРЛІК ЖӘНЕ БАТЫРЛЫҚ ӨНЕРІ	208
3.1. Қазақ халқының әскери өнеріндегі батырлар образы (<i>Б. Сайлан</i>)	208

3.2. Қазақ хандығы тұсындағы ақын-жыраулардың әскери қызметі (<i>С. Смағұлов</i>)	226
3.3. Византия үзеңгілері туралы – Болгариядан табылған заттар мысалында (VII-XII ғғ.) (<i>В. Йотов (Варна, Болгария)</i>)	239
3.4. Орталық Азия аумағындағы Ежелгі Ғұн мемлекетінің Қытайдағы Хан әулеті мемлекетімен жүргізген дипломатиялық қарым-қатынастары мен соғыс қимылдары (<i>Е. Ноянов</i>)	249